

Sygn. akt V ACa 115/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 października 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Maryla Domel-Jasińska (spr.)
Sędziowie:	SA Barbara Rączka-Sekścińska SA Katarzyna Przybylska
Protokolant:	stażysta Ewelina Gruba

po rozpoznaniu w dniu 12 października 2017 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa P. D.

przeciwko Krajowemu Ośrodkowi (...) (poprzednio (...) w W.) przy udziale Prokuratora Prokuratury Rejonowej B. – Północ w B. oraz Prokuratora Prokuratury (...) w G.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w (...)

z dnia 22 czerwca 2016 r. sygn. akt I C 277/08

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w (...), pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Na oryginale właściwe podpisy.

V ACa 115/17

UZASADNIENIE

Powód P. D. (wcześniej D.) pozwem z dnia 2 czerwca 2008r. domagał się zasądzenia na swoją rzecz od pozwanej (...) (obecnie: Krajowego Ośrodka (...)) kwoty 946.657 zł z ustawowymi odsetkami oraz kwoty 1.200.000 zł, wywodząc, iż pozwana nie dokonała prawidłowego rozliczenia stron z tytułu zawartych z powodem w dniu (...) umów, tj. umowy dzierżawy, umowy wykupu majątku okołodzierżawnego oraz umowy gospodarowania zasobami mieszkaniowymi, po wypowiedzeniu tych umów w listopadzie 1997r.

Powód w uzasadnieniu pozwu wskazał, że w prawomocnie zakończonej sprawie karnej, która toczyła się przed Sądem Rejonowym w (...) o sygn. akt II K (...) została sporządzona opinia przez biegłego, z której wynikało, iż powód nie

jest dłużnikiem pozwanej lecz pozwana jest dłużnikiem powoda, gdyż nie dokonała prawidłowego rozliczenia się z powodem z tytułu zawartych umów.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa. Zaprzeczyła twierdzeniom powoda o nieprawidłowościach dotyczących wzajemnych rozliczeń, dokonanych po wypowiedzeniu zawartych z powodem w 1994r. umów, a także zgłosiła zarzut przedawnienia ewentualnych roszczeń powoda.

Sąd Okręgowy w (...) wyrokiem z dnia 22 czerwca 2016r. oddalił powództwo, zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów procesu i rozstrzygnął o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej, udzielonej powodowi z urzędu.

Rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego zostało oparte na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych.

W dniu (...) powód zawarł z pozwaną, działającą wówczas jako (...) Skarbu Państwa, umowę dzierżawy nieruchomości rolnej położonej w obrębie wsi B., M., W. oraz miasto i gmina Ż., o łącznej powierzchni 368,07 ha. Umowa ta została zawarta na okres 10 lat, poczynając od 1 stycznia 1994r. Powód jako dzierżawca zobowiązany był m.in. do uiszczania pozwanej ustalonego czynszu dzierżawnego oraz ponoszenia obciążeń publiczno-prawnych, związanych z użytkowaniem nieruchomości. Nadto powód zobowiązany został do ponoszenia kosztów utrzymania przedmiotu dzierżawy przez okres jej trwania, jak również do dokonywania na własny koszt konserwacji i bieżących remontów budynków oraz urządzeń wchodzących w skład przedmiotu dzierżawy.

Strony zawarły w dniu (...) także umowę sprzedaży majątku około dzierżawnego, w której ustaliły, że powód w trakcie trwania dzierżawy kupi od pozwanej majątek okołodzierżawny, według cen ustalonych w dniu przejęcia przedmiotu dzierżawy. Ustalono również, że powód będzie sponował z własnych środków zobowiązania pieniężne, ciężące na pozwanej po zlikwidowaniu Gospodarstwa Rolnego (...) w Ż., zaś dokonywane spłaty zostaną potrącone z należności przypadających pozwanej z tytułu ceny sprzedaży majątku okołodzierżawnego.

Pismem z dnia 21 listopada 1997r., skierowanym do powoda, (...) Skarbu Państwa Oddział Terenowy w B. rozwiązała umowę dzierżawy z dnia (...) z dnia (...) bez zachowania ustawowego terminu wypowiedzenia, powołując się na postanowienia § 18 w zw. z § 5 i § 14 umowy. W treści pisma wskazano, że powód zalega z zapłatą czynszu dzierżawnego, zbył bez zgody Agencji część środków trwałych i obrotowych, objętych umową przewłaszczenia oraz nie ubezpieczył budynków i budowli stanowiących własność Agencji. Protokolarne przejęcie przedmiotu dzierżawy od powoda nastąpiło w 1999r. Pismem doręczonym pozwanej 23 lipca 2003r. powód wezwał pozwaną do zapłaty na jego rzecz wynagrodzenia za wykonywanie funkcji zarządczych.

Przed Sądem Okręgowym w (...) pod sygn. akt I C (...) toczyło się postępowanie z powództwa E. i P. D. przeciwko (...) Oddziałowi Terenowemu w B. o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności, tj. aktu notarialnego z dnia (...), w którym powód poddał się egzekucji na podstawie art. 777 pkt 4 k.p.c. Akt notarialny dotyczył rozliczeń stron, wynikających z umowy sprzedaży powodowi majątku ruchomego z dnia (...) W toku sprawy powodowie zgłosili do potrącenia wierzytelności wynikające z rozwiązania przez pozwaną umowy dzierżawy, w tym wydatki powoda jako dzierżawcy.

Wyrokiem z dnia 28 maja 2013r. Sąd Okręgowy w (...) pozbawił wykonalności w stosunku do P. i E. D. tytuł wykonawczy w postaci aktu notarialnego z dnia (...), zasądził od pozwanej Agencji na rzecz powoda P. D. kwotę 159.717,95 zł i oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Na skutek apelacji obu stron Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 11 grudnia 2013r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w (...) z 28 maja 2013r. w ten sposób, że powództwo o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności oddalił i uchylił rozstrzygnięcie sąsządzące na rzecz powoda kwotę 159.717,95 zł. Z uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego wynikało, że zarzut potrącenia nie został zgłoszony przez powoda w pozwie lecz dopiero w piśmie procesowym z dnia 30 marca 2005r., a także, że Sądowi Okręgowemu umknęło, iż strony w umowie wyłączyły możliwość potrącenia, bez zgody wierzyciela.

Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 16 grudnia 2014r., IV CSK 403/14 odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 11 grudnia 2013r. sygn. akt V ACa (...).

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie, gdyż roszczenia powoda w dacie wniesienia pozwu były przedawnione.

Sąd I instancji wskazał, że zgodnie z art. 677 k.c. roszczenie najemcy przeciwko wynajmującemu o zwrot nakładów na rzecz albo o zwrot nadpłaconego czynszu przedawniają się z upływem roku od dnia zwrotu rzeczy. Przepis ten, na podstawie art. 694 k.c., ma odpowiednie zastosowanie do przedawnienia roszczeń ze stosunku dzierżawy. Termin przedawnienia określony w art. 677 k.c. rozpoczyna bieg od dnia zwrotu przedmiotu dzierżawy. W rozpoznawanej sprawie zwrot dzierżawionego gospodarstwa nastąpił w 1999r., a zatem w ocenie Sądu Okręgowego wszelkie roszczenia powoda względem pozwanej, płynące z umowy dzierżawy uległy przedawnieniu w 2000r.

Ewentualne roszczenia powoda, wynikające z tytułu umowy sprzedaży majątku okołodzierżawnego, podlegały przedawnieniu określonymu w art. 554 k.c. Zgodnie z art. 554 k.c. roszczenia z tytułu sprzedaży dokonanej w zakresie działalności przedsiębiorstwa sprzedawcy ulegają przedawnieniu z upływem dwóch lat. Sąd Okręgowy wskazał, że dwuletnie terminy przedawnienia dotyczą wyłącznie roszczeń przysługujących sprzedawcom wymienionym w art. 554 k.c., zaś długość terminów przedawnienia roszczeń przysługujących kupującemu należy oceniać zgodnie z art. 118 k.c. Będą one wynosić albo trzy lata (gdy umowa sprzedaży pozostaje w związku z działalnością gospodarczą kupującego) albo dziesięć lat (gdy umowa sprzedaży nie ma związku z działalnością gospodarczą kupującego).

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, iż powód nie wykazał, aby do wydania mu majątku okołodzierżawnego doszło później niż w roku 1994r., tj. w dacie zawarcia umowy sprzedaży tego majątku, co pozwalało na liczenie początku biegu terminu przedawnienia roszczeń z tej umowy od dnia wydania powodowi majątku. Gdyby nawet przyjąć dłuższy, tj. 10-letni termin przedawnienia roszczeń z umowy sprzedaży zawartej w dniu (...), roszczenia te uległy przedawnieniu w lutym 2004r.

Za oczywiście niezasadny Sąd I instancji uznał podniesiony przez powoda zarzut nadużycia przez pozwaną prawa podmiotowego, w związku ze zgłoszeniem przez nią zarzutu przedawnienia roszczeń powoda. W ocenie Sądu Okręgowego art. 5 k.c. ma wyjątkowy charakter, gdyż przelamuje zasadę, według której wszystkie prawa podmiotowe korzystają z ochrony prawnej. Odmowa udzielenia ochrony musi być uzasadniona okolicznościami rażącymi i nie zasługującymi na akceptację ze względu na system wartości obowiązujących w społeczeństwie.

Przy ocenie, czy zarzut przedawnienia stanowi nadużycie prawa uwzględniać należy wszystkie okoliczności konkretnego przypadku, zachodzące zarówno po stronie zobowiązanego, jak i po stronie poszkodowanego. Choć zarzut przedawnienia nie stanowi w istocie prawa podmiotowego, jego podniesienie może w wyjątkowych okolicznościach stanowić nadużycie prawa w rozumieniu art. 5 k.c. Terminy przedawnienia roszczeń służą bowiem zagwarantowaniu pewności obrotu prawnego, stąd uznanie zarzutu przedawnienia za naruszający zasady współzycia społecznego mogłoby nastąpić jedynie w sytuacjach usprawiedliwionych wyjątkowymi okolicznościami.

W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy nie dopatrył się podstaw do nieuwzględnienia zgłoszonego przez pozwaną zarzutu przedawnienia, w związku z naruszeniem art. 5 k.c. Według Sądu I instancji powód nie wykazał aby w sprawie zachodziły okoliczności pozwalające na uznanie, iż zarzut przedawnienia jest niezgodny z zasadami współzycia społecznego. W szczególności ze zgromadzonych w sprawie dowodów nie wynikało, aby to strona pozwana w jakikolwiek sposób doprowadziła do przedawnienia roszczeń powoda. Nadto powód nie wykazał, aby do roku 2008, w którym wytoczył powództwo w niniejszej sprawie, doszło do przerwania biegu przedawnienia roszczeń wynikających z umowy sprzedaży i umowy dzierżawy, zawartych ze stroną pozwaną.

W tej sytuacji Sąd Okręgowy powództwo oddalił.

Nadto Sąd ten podkreślił, że powód w żaden sposób nie sprecyzował zakresu i podstaw dochodzonego odszkodowania, mimo ciężącego na nim obowiązku z art. 6 k.c.

Powód złożył apelację od powyższego wyroku, skierowaną przeciwko całości rozstrzygnięcia.

Skarżący zarzucił:

1. sprzeczność ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego polegającą na ocenie, iż w zaistniałym stanie faktycznym nie zachodzą okoliczności wynikające z brzmienia art. 5 k.c., pozwalające na ocenę zgłoszonego przez pozwanego zarzutu przedawnienia jako stanowiącego nadużycie z jego strony prawa podmiotowego, co z kolei skutkowało oddaleniem powództwa w całości;
2. obrazę przepisów postępowania, która mogła mieć istotny wpływ na treść wydanego orzeczenia, tj. art. 207 § 6 k.p.c., art. 217 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i oddalenie przez Sąd zgłoszonych w niniejszej sprawie przez powoda dowodów w postaci konkretnych dokumentów, znajdujących się w aktach spraw sądowych o wskazanych przez powoda sygnaturach, a także zeznań świadków E. D. i Z. Z. oraz opinii biegłych, mimo, że ich dopuszczenie i przeprowadzenie nie doprowadziłyby do zwłoki w postępowaniu, biorąc pod uwagę dotychczasowy czas jego trwania oraz pomimo wskazania w sposób syntetyczny przez powoda okoliczności, na jakie zawnioskował on dowód z dokumentów z innych spraw sądowych, co z kolei skutkowało nierozpoznanie istoty sprawy.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania oraz zasądzenia kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja powoda zasługiwała na uwzględnienie.

W rozpoznawanej sprawie powód dochodzi od strony pozwanej szeregu roszczeń rodzajowo różnych, wynikających w jego ocenie, z nienależytego rozliczenia, dokonanego przez pozwaną, w związku z odstąpieniem przez pozwaną od trzech umów zawartych z powodem w dniu (...), co wynikało z oświadczenia pełnomocnika powoda, złożonego na rozprawie przed Sądem Okręgowym w dniu 8 czerwca 2016r. (k. 450).

Zwrócić należy uwagę, że zgodnie z art. 212 § 1 k.p.c. sąd na rozprawie przez zadawanie pytań stronom dąży do tego, aby strony przytoczyły lub uzupełniły twierdzenia lub dowody na ich poparcie oraz udzieliły wyjaśnień koniecznych dla zgodnego z prawdą ustalenia podstawy faktycznej dochodzonych przez nie praw lub roszczeń. W ten sam sposób sąd dąży do wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy, które są sporne. W rozpoznawanej sprawie Sąd Okręgowy nie zastosował wskazanego wyżej przepisu, ograniczając się do zobowiązania pełnomocnika procesowego powoda, ustanowionego z urzędu, do dokonania sprecyzowania podstawy faktycznej i prawnej roszczeń określonych w pozwie. Zobowiązanie to nie stało na przeszkodzie do uzyskania informacji bezpośrednio od powoda, zarówno w toku jego przesłuchania informacyjnego (art. 212 § 1 k.p.c.) jak i przesłuchania w charakterze strony (art. 299 k.p.c.) co do faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy. Nie został natomiast przeprowadzony w sprawie także dowód z przesłuchania powoda w charakterze strony, a przesłuchanie powoda na rozprawie w dniu 18 kwietnia 2016r. zostało ograniczone do ustalenia powodów, jakimi kierował się powód składając pozew 27 maja 2008r. (k. 389v). Z kolei powód na rozprawie w dniu 8 czerwca 2016r. oświadczył, iż na żadnym etapie postępowania nie miał możliwości wypowiedzenia się na temat tej sprawy (k. 450v).

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy zaniechał dokonania ustaleń co do podstaw faktycznych i prawnych roszczeń zgłoszonych w pozwie, wskazując na ich przedawnienie i przytaczając na poparcie swojego stanowiska treść przepisów kodeksu cywilnego, dotyczących przedawnienia roszczeń dzierżawcy, wynikających ze stosunku dzierżawcy oraz roszczeń kupującego, wynikających z umowy sprzedaży.

Przytoczone przez Sąd I instancji przepisy regulujące przedawnienie nie miały jednak odniesienia do żadnych skonkretyzowanych i ustalonych przez ten Sąd roszczeń powoda. Nadto wskazać należy, że powód wywodził swoje roszczenia z trzech umów zawartych z pozwaną w dniu (...) (k. 450), zaś co do roszczeń z trzeciej z nich, tj. umowy dotyczącej gospodarowania zasobami mieszkaniowymi, Sąd Okręgowy w ogóle się nie wypowiedział.

Powyższe okoliczności pozwalały na uznanie przez Sąd Apelacyjny, że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy, gdyż nie wniknął w całokształt jej okoliczności, lecz ograniczył się jedynie w sposób bardzo ogólny do zbadania kwestii przedawnienia. Nierozpoznanie istoty sprawy skutkowało uchYLENIEM zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego, w oparciu o art. 386 § 4 k.p.c.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd Okręgowy w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał dowodowy w postaci dokumentów oraz przesłuchania stron ustalił zakres i rodzaje roszczeń powoda, wynikających z poszczególnych umów zawartych przez niego z pozwaną, a po ich ustaleniu dokonał ich oceny w perspektywie zgłoszonego przez pozwaną zarzutu przedawnienia tych roszczeń. Wskazać należy, że na podstawie art. 677 k.c. w zw. z art. 694 k.c. rocznemu przedawnieniu, liczonemu od dnia zwrotu rzeczy wydzierżawiającemu, podlegają nie „wszelakie” roszczenia dzierżawcy, „płynące z umowy dzierżawy” (k. 468), jak uznał Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, lecz tylko roszczenia o zwrot nakładów na rzecz albo o zwrot nadpłaconego czynszu. Inne roszczenia dzierżawcy wobec wydzierżawiającego, wynikające ze stosunku dzierżawy, podlegają przedawnieniu na zasadach ogólnych, wyrażonych w art. 118 k.c. W dalszej kolejności Sąd Okręgowy ocenił, czy zgłoszony przez stronę pozwaną zarzut przedawnienia roszczeń powoda nie stanowi nadużycia przez pozwaną prawa podmiotowego i nie jest sprzeczny z zasadami współzycia społecznego (art. 5 k.c.). Sąd Okręgowy w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku trafnie podał, że terminy przedawnienia roszczeń służą zagwarantowaniu pewności obrotu prawnego, a zatem uznanie zarzutu przedawnienia za sprzeczny z zasadami współzycia społecznego może nastąpić tylko w sytuacjach wyjątkowych, usprawiedliwionych szczególnymi okolicznościami konkretnego przypadku.

Tak ogólnie postawionej tezy Sąd I instancji nie odniósł jednak do okoliczności rozpoznawanej sprawy, w tym do faktu, iż powód występuje wobec pozwanej jako podmiot słabszy, który po wypowiedzeniu umów nie miał świadomości dotyczącej nieprawidłowych ich rozliczeń przez pozwaną, a także do okoliczności, że na liczne nieprawidłowości w działaniach pozwanej w zakresie rozliczenia umów zawartych przez nią z powodem wskazano w opiniach biegłych, sporządzonych zarówno w sprawie karnej o sygn. akt II K (...) Sądu Rejonowego w (...), jak i w sprawie o sygn. akt I C (...) Sądu Okręgowego w (...). O nieprawidłowościach w zakresie rozliczenia umów, po ich wypowiedzeniu przez pozwaną, powód dowiedział się dopiero we wrześniu 2005r., z opinii biegłego Z. Z., sporządzonej w sprawie karnej.

Niezależnie od powyższych okoliczności nie sposób nie zauważyć, że pozwana w korespondencji kierowanej do powoda po wypowiedzeniu mu stosunku dzierżawy zapewniała go o możliwości ugodowego rozliczenia wzajemnych pretensji oraz o poddaniu ewentualnego sporu rozstrzygnięciu sądu polubownego (k. 492).

Sąd Okręgowy rozpoznając sprawę ponownie odniósł się do wyżej wskazanych okoliczności, przy ocenie zarzutu przedawnienia w perspektywie jego zgodności z art. 5 k.c., mając na uwadze, iż niesolidność kontrahenta w zakresie wzajemnych rozliczeń, po odstąpieniu od umowy (art. 494 § 1 k.c.) narusza zasady współzycia społecznego w postaci zasad uczciwości w obrocie gospodarczym.